

Груба Т. Л., к. пед. н., доцент (Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука, м. Рівне)

ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ МІЖПРЕДМЕТНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ

Процес розвитку й оновлення освіти в Україні передбачає формування мовної особистості, що є носієм рідної мови, дбає про її красу і багатство, володіє лінгвістичними знаннями та високим рівнем комунікативних умінь і навичок. Перед вчителем-словесником стоять нові вимоги до мовної освіти та мовленнєвої підготовки учнів сучасної загальноосвітньої школи.

Робота над підвищенням культури мовлення, формування основних мовленнєвих умінь, збагачення мовлення є пріоритетними завданнями шкільного курсу української мови та напрямом роботи з розвитку мовлення, передумовою формування мовної особистості.

Показниками досконалого мовлення є достатній обсяг активного словника, різноманітність використовуваних у мовленні граматичних форм і конструкцій, уміння вибирати з-поміж мовних засобів ті, що відповідають умовам і ситуації спілкування. Особлива роль у цьому належить роботі над функціональним аспектом вивчення лексикології, фразеології, граматики засобами міжпредметної інтеграції.

Актуальність обраної теми зумовлена, насамперед, інтегративністю поняття «мовна особистість», дискусійністю опрацювання проблеми формування мовної особистості засобами міжпредметної інтеграції в теоретичному й практичному аспектах.

Мета наукової розвідки полягає у з'ясуванні сутності міжпредметної інтеграції як засобу формування мовної особистості, визначення методики використання міжпредметного матеріалу на уроках української мови.

У наукових дослідженнях з'ясовується сутність міжпредметної інтеграції як однієї із провідних розвивальних функцій особистісно зорієнтованої освіти та перспективних шляхів її реалізації, і передусім її домінантного принципу – природовідповідності (В. І. Вернадський, Ю. В. Громико, С. У. Гончаренко, Н. М. Зверева, А. А. Касьян, О. М. Біляєв, О. Я. Савченко, А. В. Хуторской). Міжпредметна інтеграція може бути повною або частковою. Повна інтеграція як органічне об'єднання в одному курсі різних навчальних предметів, дає змогу нівелювати деякі недоліки предметної системи навчання, зокрема розрізненість і фрагментарність та залучити потрібні відомості із суміжних предметів, що сприяє різнобічному, емоційному і цілісному засвоєнню знань.

Повна інтеграція характерна здебільшого для практики зарубіжних країн. Найбільш перспективними є такі інтегровані курси:

– мистецтво мовлення, що об'єднує читання, письмо, усне мовлення учнів;

– природознавство, яке синтезує фізику, хімію, біологію, астрономію.

У вітчизняній теорії й практиці відомі такі інтегровані курси (початкова школа) як “Горішок” М. Вашуленка, “Довкілля” В. Ільченко, “Художня праця” В. Тименка, “Природознавство” Н. Бібік, Н. Коваль, “Я і Україна” Н. Бібік, “Музика” О. Лобової, “Українська література” для 5кл. М. Зваричевської.

Часткова інтеграція полягає в поєднанні матеріалу з різних предметів, яке підпорядковане одній темі. На її основі будуються інтегровані уроки, які є ефективним засобом оновлення навчально-виховного процесу.

Лінгводидактичні особливості інтегрованих уроків в середній школі обґрунтовано в працях видатного вченого О. М. Біляєва, передусім визначено два основні типи міжпредметної інтеграції:

– інтеграцію за змістом (залучення матеріалу та видів діяльності з інших, дотичних предметів);

– інтеграцію за способами пізнавальної діяльності, якими є спостереження, мислення, мовлення [1].

Система інтегрованих уроків української мови зорієнтована на формування:

– перспективних способів сприймання, відтворення, побудови і оцінки тексту та розвитку на цій основі умінь і навичок в чотирьох видах мовленнєвої діяльності (слухання-розуміння, читання, говоріння, письмо);

– умінь виражати думку в різних типах, стилях, жанрах мовлення;

– прийомів та способів творчої діяльності й емоційно-ціннісного ставлення до світу;

– національної свідомості і громадської активності.

Розвиток зазначених умінь відбувається не тільки на уроках рідної мови, а й на інших, особливо під час сприйняття або читання літературних творів, навчальних матеріалів з підручників історії, географії, природознавства, народознавства тощо (формування умінь у рецептивних видах мовленнєвої діяльності). Розвиток умінь у продуктивних видах мовленнєвої діяльності (говоріння, письма) потрібно практикувати у процесі проведення навчальних переказів або просто усних відповідей на уроках гуманітарного або природничого циклу.

Зазначимо, що навчально-виховна ефективність міжпредметних зв'язків змісту буде належною в тому випадку, якщо засоби міжпредметної інтеграції будуть встановлюватимуться за всіма напрямками роботи:

– набуття знань на уроках (попередня підготовка учнів, сприймання нового матеріалу, закріплення, повторення, збагачення знань і вироблення вмій користуватись, ними практично),

– оволодіння шляхами пізнання (спостереження, індукція, дедукція тощо), розумовими операціями (порівняння, аналіз, синтез, абстрагування, узагальнення, конкретизація) та словесним оформленням їх результатів (судження, умовиводи, поняття тощо);

– формування вмій (активно слухати пояснення нового матеріалу і нотувати головне; працювати з науковою літературою, конспектувати, складати тези, реферувати; проводити спостереження над текстом художнього твору з певною метою; самостійно здійснювати перенесення знань і вмій у нову навчальну ситуацію, комбінувати вже засвоєні способи вирішення навчального завдання, будувати принципово новий спосіб цього вирішення та інше);

– набуття учнями вмій практично застосовувати свої знання (під час сприймання художніх творів та їх аналізу, засвоєння явищ літературного процесу, виконання письмових робіт, вироблення грамотного мовного стилю тощо);

– використання на уроках засобів наочності;

– узагальнення, повторення, систематизація знань, засвоєних школярами протягом певного часу (чверті, півріччя, року);

– проведення різних форм позакласної роботи (шкільні вечори, ранки, екскурсії, виставки, читацькі конференції і диспути, бібліографічна робота та інша).

Таким чином, основним засобом формування мовної особистості, на нашу думку, є: інтеграція змісту навчального матеріалу, укладання міжпредметних словників (термінологічно-понятійних, тлумачних тощо), комплексні творчо-пошукові завдання, система спеціально дібраних вправ на розвиток усіх видів мовленнєвої діяльності у взаємозв'язку.

Отже, вивчення мовних явищ засобами міжпредметної інтеграції, що забезпечується використанням дидактичних матеріалів з літератури, природничих дисциплін та народознавства, дозволить учням спостерігати за функціонуванням груп слів за значенням у різних типах і стилях мовлення, сприятиме різнобічному й цілісному розгляду певних лінгвістичних понять та створить умови для формування свідомої, гармонійно розвиненої мовної особистості.

1. Біляєв О. Т. Інтегровані уроки рідної мови // Дивослово. – 2003. – № 5. – С. 36-40.

2. Богин Т. И. Модель языковой личности в ее отношении к разновидностям текстов. – Л.: АДД, 1984. – 267 с. 3. Вашуленко М. С. Формування мовної особистості молодшого школяра в умовах переходу до 4-річного початкового навчання // Початкова школа. – 2001. – №1. – С.11-15. 4. Варзацька Л. О. Навчання української мови розв'язанням мовленнєвих завдань у початкових класах // Українська мова і література в школі. – 2003. – № 4-5. – С. 46-48. 5. Караулов Ю. Язык и личность. – М.: Наука, 1987. – С. 27-63. 6. Лещенко Г. П. Уроки української словесності (бінарні) як засіб формування мовної особистості // Зб. Наук праць Проблеми формування мовної особистості учнів загальноосвітніх закладів. – Рівне, 2006. – С.111-112. 7. Мацько Л. І. Українська мова у світочасовому просторі / Л. І. Мацько. –К., 2009. – 607 с.